

VŠEHRD

LIST SPOLKU ČESKÝCH PRÁVNÍKŮ VŠEHRD V PRAZE

Židovské právo.

JUC. František Friedmann.

Usnesením mírové konference v Paříži 1. března 1919 a v San Remu z 24. dubna t. r. zřízena byla pro židovský národ pod Velkou Británií jako mandatarem Svazu národů národní domovina v Palestýně. Jako všechny nově vzniklé národní státy, snaží se přirozeně i židé, aby budoucí státní řád, vyhovující všem požadavkům moderní pokročilé doby, byl zároveň přímým pokračováním starých národních tradic.*) Nebude proto nezájímavou, všimneme-li si zde několika slovy osudů a vývoje židovského práva.

Základy práva židovského jsou obsaženy v pentateuchu, v Starém zákoně. Z okolností pak, že v pentateuchu není ustanovení o mnohých základních institucích právních, bez nichž se neobejde žádný národ a tedy tím méně národ tak kulturně i hospodářsky vyspělý (na př. způsoby nabývací) jest zřejmo, že vedle bible existovalo též právo obyčejové, téhož původu, plně platné a uznávané, jež se však z úcty k bibli nemohlo státi *ius scriptum* a udržovalo se tradicí (*tora šebe-al-pe*). Jelikož pak byla legislativní moc připisována jedinému Bohu, nemohly být normy právní doplňovány nějak libovolně mocí státní.

S rozvojem hospodářského života nastávala potřeba, stanoviti normy pro určité případy, o nichž nebylo dosud teistického projevu vůle, a s takovýmto projevem pro budoucnost ani nemohlo být s určitostí počítáno. Neměla-li být porušena zásada švrchu zmíněná, bylo jedině možno použití interpretace, která současně spojovala tradici s texty biblickými.

Spojitosť mezi právem obyčejovým a psaným udržují v této době tana'im, docentes, učící, soudcové a učenci současně, neboť učencem jest v této době ten, kdo zná veškeru nábožen-

*) Obdobu státoporné činnosti sionistické v Palestýně a české vystihl krásně Arne Novák v essayi „Země zaslíbená“ v slavnostním čísle „Venkova“ ze dne 28. října m. r.

stvi a svaté knihy, a je hlavně důkladně zběhlý v metodách interpretacyjnych. Vyskytly-li se v konkrétním případě pochybnosti o některé normě, bylo jejich povinností, dokázati interpretaci vztah mezi ní a právem psaným. Mimo to stanovili ve formě zákonů normy pro různé vztahy a poměry životní, jež se opět udržovaly tradicí a jichž vztah k právu psanému bylo nutno dokázati teprve v konkrétním případě, vyskytly-li se pochybnosti. Během doby vzrostl ovšem počet těchto právních norem (tak značně, že již nebylo lze zapamatovati si je všechny a bylo nutno přistoupiti k jejich kodifikaci. Tak dochází po několika marných pokusech za redakce Ichudy, Hanssiho (knížete), místodržícího a přítele filosofa na trůně Marc. Aurelia k sepsání mišny.

Mišna, rozdělená na šest hlavních dílů s 63 traktáty a 524 kapitolami, jest systematickou kodifikací všech norem, platných vedle bible, pojednávajíc v jednom díle o veškerém právu a v jiném díle o právu žen. Vzhledem k tomu, že byl jejím redaktorem místodržící, nabyla moci zákona, již se nedostávalo na př. boraita a tozefta a Codices, pořízeným v této době, avšak osobami soukromými.

Mišna ukončuje období tanaim, dobu čtyř pokolení od zániku státu židovského a ustavení vysoké školy v Jabue až k Ichudovi I., tedy dobu staletí, ač se tanaim působí již dříve od doby Simona Spravedlivého, leč v pravé své činnosti vědecké teprve od Jochana ben Sakkaja.

Od mišny a založení slavných akademií v Babylóně počíná nové období šesti pokolení amoraím, dicentium, jež končí po třech stoletích (kolem sklonku století pátého) talmudem, který obsahuje nesmírnou duševní činnost jejich i všech předcházejících dob. Neboť národní život se rozvíjel bohatě všemi směry, bylo řešiti nové a nové právní poměry, a nové normy, obsažené v rozsudcích, vyvíjely se jako právo obyčejové. Mimo to vyjasnily se politické poměry. Židé rozšířili svá sídla do bývalé Babylonie a pohřížili se, ztrácejíce již naději v obnovu své samostatnosti v hluboké studium dosavadních textů, hlavně mišny, majíce při tom oporu hlavně v tehdy četně zakládaných školách. Amoraím nenalézali snad pouze norem nových, nýbrž vyhledávali a vykládali staré a bádali o metodách, vedoucích i bez jejich spolupůsobení k tvorbě nového práva. Kasuistika právnických škol v Římě a Alexandrii uplatňovala i tu svůj vliv. Studium práva valilo se v této době dvojím proudem a jeho výsledkem jest právě talmud jerusalemský a babylonský, vlastně Gemara.

Po talmudu vystupují saboraím, t. j. mínici, a doba jejich činnosti trvá asi po půldruhého století. Po nich působí gaonim, vynikající to právníci učitelé, chlouba Židů diaspory. Doba tato vyznamenává se zvýšenou činností sběrací a pořádací.

Gemara, dokončená (v 6. století) Rašim, nenabyla významu mišny, neboť její poslední redaktor byl autoritou pouze teologickou.

Židé rozptylovali se znenáhla do diaspory, vzdávali se od východu a usazovali se neustále více a více v zemích západních. Uznávali však nadále autoritu právnických veličin palestýnsko-babylonských a obraceli se k nim o rozhodnutí sporných otázek.

Další vývoj byl přerušen vystoupením islamu, Váiky a boje znemožňovaly klidné studium, politická poroba odňala právu židovskému naprosto státoprávní význam. Přes to se právníká činnost udržovala, ač se omezovala jen na interpretaci textů, kánonisovaných, hlavně gamary.

Tu vystoupil po šesti stoletích ve Španělsku nejslavnější právníký genius židovský, který jest považován vedle kruhu Justinianova a Bartholdova za největšího právníkého genia minulosti vůbec, Mojžíš Maimonides, známý středověkým badatelům pod jménem rabbiho Mojžíše z Egypta.*) Proslul svým kodexem, 14 svazkovým hebrejským dílem „Jad Hachcaka“, v němž shrnul veškeré právo Židů od počátku až do doby současné. Sestavil první z vládnoucího chaosu pevný systém. Prostudoval texty a rukopisy z doby 1½ tisíce let, ocenil je právnícky a roztrídil systematicky podle příbuzných idejí. Právní normy jsou obsaženy ve 4 knihách, dvě knihy jsou věnovány ženám a jejich právům.

Širším vrstvám je známější Šulchian Aruch z XV. stol., který obsahuje pouze souhrn norem, platných v současné době, kdežto Maimonides pojal ve své dílo všechny normy, které vůbec kdy u Židů platily. Má 4 díly, z nichž jest jeden věnován právu, jeden životě ženy a jeho normám. Právníký díl se jmenuje „Chlošen mišpat“ a byl spolu s ostatními několikrátě přepracován.

V dalších stoletích se mu učilo a žilo se podle něj, pokud tomu dovoloval rámeč teritoriálních zákonů státních.

Literatura právní není v této době tak bohatá jako v ostatních oborech, neboť Židé byli nuceni čím dále tím více žítí podle práva státního. Jest však s dostatek známo, že ještě dlouho soudil t. zv. „Judenrichter“ podle práva židovského, které mělo také svůj vliv na právo církevní a středoevropské, hlavně obligáční. Mnohá zvláštní ustanovení byla přejata i do Zákoníku občanského.

*) Arabské jméno Abu-Amram Musa Maimuni Obaid Allah (nar. 30. března 1135 v Cordově). Zažil strasti pronásledovaných Židů. R. 1168 napsal Sirag (Osvětlení), věcný a slovný výklad Tradice. Básníky opěvovaný lékař, obecní funkcionář, filosof a slovný výklad Tradice. Jeden z nejslavnějších Aristotelovců, prostředník mezi arabsko-řeckou filosofií Aristotelovou a scholastickou filosofií středověkou, autor světoznámého díla Moreh Nebuchim (1190), „Vůdce bloudících“. Na udání jeho (židovských) závistných odpůrců byly jeho spisy v Paříži a Montepellier, dominikány veřejně spáleny. Později udavači hrozně potrestáni, on rehabilitován. Později požíval nejvyšší vážnosti u dvora selsádanova a byl jmenován nagidem, představeným všech egyptských obcí.

Ačkoliv tedy státoprávně pozbylo své platnosti již před 20 stoletími, zachovalo si, ovšem různě modifikováno, ve většině zemí svou platnost pro vnitřní poměry židovské až do doby nedávné.

V době nejnovější bylo ovšem o právu židovském pojednááno většinou jen v odborných časopisech, zvláště v časopisech pro srovnávací vědu právní, kde v posledních dvaceti letech vyšly mnohé důkladné práce a monografie.

Studium židovského práva, obnovené sionistickými právníky, se nyní značně šíří. Ohniskem jeho je ovšem Palestýna. Rovněž v Rusku byla vynikajícími právníky a učiteli založena v Moskvě Právníká společnost, jež vydává hebrejský právnícký časopis a vědecké monografie. Na universitách, kde byly minulého roku zavedeny řádné přednášky dějin a literatury židovské, věnuje se pozornost též právu židovskému. Než židovský svět zabývá se těmito studii hlavní na universitách anglických, což jest pochopitelné vzhledem k poměru Anglie k domovině palestýnské. Na většině universit založeny jsou spolky židovských právníků, které kursy a přednáškami šíří znalost práva židovského mezi svým členstvem. Veškerá tato práce a studium má význam nejen praktický (pro smírčí soudy židovské v Palestýně, kde zavedly v nejnovější době okupační úřady anglické system židovského soudnictví) nýbrž i teoretický pro přípravu studia na právnícké fakultě hebrejské university jerusalemské. Mezi učenci, kteří slíbili svou činnou účast na konferenci židovských učenců, jež se měla konati při Výroční konferenci sionistické v Curychu (byla odložena a bude se konati v prvém týdnu července v Londýně), aby stanovila vědecké základy pro přípravu této university, vidíme též nejednoho světového právníka.

K postátňování soukromých podniků.

Dr. Bohumil Kučera.

Abnormální hospodářské poměry za války, charakterisované vyřazením volné soutěže z hospodářského dějství a ujařmením veškeré výrobní činnosti obyvatelstva státem k službám, sloužícím cílům válečným, daly velmi ostře proniknouti stinným stránkám hospodářské soustavy, založené na zásadním uznávání neobmezeného individuálního práva vlastnického, zvláště když následkem izolace našich zemí od ciziny nastal všeobecný nedostatek hospodářských statků holou lidskou existenci podmiňujících. Kdežto přednosti individuálních hospodářství následkem spoutání hospodářských sil státem nemohly se uplatňovati, vedlo vázané hospodářství, znamenající uskutečnění státního socialismu, ku demonstrativnímu vystupňování závad, vlastních